

Obserwatorzy i opiekuni? Style poznawania i przekształcania przyrody na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego w czasach kryzysu klimatycznego

Opis

Badania prowadzone w ramach projektu *Obserwatorzy i opiekuni?* służą zdobyciu wiedzy o historycznych i współczesnych formach poznawania i przekształcania przyrody mokradel oraz identyfikacji stojących za nimi założeń dotyczących świata natury. Głównym celem tak zaplanowanych działań naukowych jest zbadanie sieci powiązań pomiędzy głównymi aktorami tworzącymi usytuowane sposoby myślenia o naturze i style jej przekształcania na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny w czasach kryzysu klimatycznego. Ważne będzie także rozpoznanie najważniejszych form opieki nad przyrodą oraz nakreślenie zakresu badań prowadzonych przez przedstawicieli nauk przyrodniczych na wybranym terenie. Istotnym aspektem projektu jest także wstępne porównanie zebranych danych z sytuacją w innych podobnych obszarach Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt zakorzeniony jest w tradycji transdyscyplinarnych badań podejmujących tematykę wzajemnej zależności między ludźmi i światem pozaludzkim. Wpisuje się przede wszystkim w perspektywy związane z antropologią środowiska (Tim Ingold, Anna Tsing) i historią środowiska (Andrew Mathews). Punktem odniesienia i ramą teoretyczną są tu także przedsięwzięcia z zakresu antropologii natury i zwrotu ontologicznego (Phillipe Descola, Eduardo Viveiros de Castro) oraz etnografii wielogatunkowej (Eduardo Kohn). Istotny kontekst badań tworzą także: krytyczna historia ochrony przyrody (Richard Grove, Bernhard Gissibl), kulturoznawczy namysł nad rolą infrastruktury w różnorodnych środowiskach życia (Akhil Gupta, Dominic Boyer) oraz społecznych studiów nad nauką i techniką (Bruno Latour). Nie bez znaczenia będą także opracowania z zakresu antropologii mokradel (George P. Nicholas). Przyjętej tu perspektywie blisko – na gruncie nauki polskiej – do projektu antropologii lasu Agaty Konczal.

Takie zaplecze teoretyczne pozwoli zarówno na zadanie nowych pytań badawczych dotyczących kontekstu polskiej tradycji ochrony przyrody, jak i stanowić będzie punkt wyjścia do opracowania dopasowanych do owego kontekstu, oryginalnych narzędzi i procedur badawczych.

Pierwszym etapem projektu będzie przeprowadzenie pilotażu na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego. Podstawową formą badań staną się etnograficzne *surveys* w formie wywiadów swobodnych i częściowo ustrukturyzowanych przeprowadzone z mieszkańcami, włodarzami i nieoficjalnymi liderami wsi i miasteczek otuliny Narwiańskiego Parku Narodowego (Suraż, Uhów, Śliwno). Rozmowy mają pozwolić na uzyskanie podstawowej wiedzy o postawach lokalnej społeczności wobec obecnych na terenie rezerwatu form opieki nad naturą.

Drugim ważnym elementem pilotażu będzie przeprowadzenie spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami instytucji zajmującymi się przyrodą i kulturą regionu. W szczególności ważne będą wizyty w siedzibie Narwiańskiego Parku Narodowego (Kurowo), Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej (Wasilków) oraz organizacji trzeciego sektora (Podlaska Stacja Przyrodnicza NAREW – Białystok).

Kolejny etap przedsięwzięcia to wizyty studyjne w Biebrzańskim Parku Narodowym oraz w rezerwach o podobnym charakterze znajdującymi się w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej, takich jak Prypecki Park Narodowy z Bagnami Olmańskimi (Białoruś) oraz Narodowy Rezerwat Przyrody Rejvíz z największym pod względem powierzchni torfowiskiem na Morawach i na Śląsku (Czechy). Mają one pomóc sprecyzować, co w NPN stanowi o wyjątkowej specyfice tamtejszych przeobrażeń, a co wpisuje się w szersze procesy związane z ochroną przyrody na Podlasiu oraz w sąsiadujących z Polską państwach.

Rezultatem pilotażu ma być uzyskanie podstawowej wiedzy o kontekście kulturowym, społecznym i przyrodniczym badanego obszaru i obszarów podobnych oraz zestawu wytycznych z zakresu metodyki i metodologii badań terenowych, które pozwoliłyby na integrację różnorodnych technik badawczych związanych z humanistycznymi, społecznymi i przyrodniczymi procedurami i paradygmatami w obrębie transdyscyplinarnych przedsięwzięć naukowych.

Efektom badań pilotażowych będzie także mapa opisująca sieć powiązań pomiędzy głównymi aktorami kształtującymi usytuowane sposoby myślenia o naturze w obrębie Narwiańskiego Parku Narodowego i jego otuliny. Powstanie także wstępny rejestr podstawowych form opieki nad mokradłami w Europie Środkowo-Wschodniej oraz typów dyskursu o ochronie przyrody w czasach kryzysu klimatycznego, które wpływają na ich charakter i wytyczają granice możliwych interpretacji. Rozpoznane zostaną także podstawowe kody służące mówieniu o przyrodzie, do których odwołują się poszczególne instytucje.

Powstanie także lista kontaktów z osobami reprezentującymi społeczność lokalną oraz badaczy i aktywistów, czynnie przyczyniających się do utrwalania lub zmiany dominujących stylów poznawania i modyfikowania przyrody, co może pomóc w rozwiązaniu problemów badawczych wymagających bliskiej, międzydyscyplinarnej współpracy. Opisywane tu działania naukowe przyniosą również efekt w postaci archiwum danych pozwalających na sformułowanie wstępnych tez i opracowanie naukowego artykułu podsumowującego pierwszy etap badań, który zostanie opublikowany w jednym z wysoko punktowanych, międzynarodowych czasopism podejmujących problematykę antropologii natury, antropocenu lub ekologii kulturowej.